

İslâm Hukukunda Mefkûd Kişinin Nafaka Hükümleri (1550-1910 Tarihleri Arası Osmanlı Uygulaması)

Alimony Provisions of the Mefkûd Person in Islamic Law (Ottoman Practice Between 1550-1910)

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet KOÇ

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü
Asst. Prof., Niğde Ömer Halisdemir University, Faculty of Islamic Sciences, Department of Basic Islamic Sciences
mehmetkoc@ohu.edu.tr
 0000-0002-2443-1652

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Type Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received	Kabul Tarihi / Accepted	Yayın Tarihi / Published
20 Haziran/June 2022	24 Ağustos / August 2022	15 Eylül / September 2022

Atıf Bilgisi / Cite as:

Koç, Mehmet. "İslam Hukukunda Mefkûd Kişinin Nafaka Hükümleri (1550-1910 Tarihleri Arası Osmanlı Uygulaması)", *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9/2 (Eylül 2022), 1116-1142.
<http://doi.org/1051702/esoguifd.1133287>

İntihal / Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by least two referees and scanned via a plagiarism software.

Copyright © Published by Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi / Eskişehir Osmangazi University, Faculty of Theology Bütün hakları saklıdır. / All right reserved. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/esoguifd>

CC BY-NC 4.0 This paper is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial License

Etik Beyanı / Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu, yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği ve bu araştırmanın desteklenmesi için herhangi bir dış fon almadıkları yazar tarafından beyan olunur / It is declared by the author that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study; that all the sources used have been properly cited; that no external funding was received in support of the research.

[1051702/esoguifd.1133287](http://doi.org/1051702/esoguifd.1133287)

İslâm Hukukunda Mefkûd Kişinin Nafaka Hükümleri (1550-1910 Tarihleri Arası Osmanlı Uygulaması)

Öz ► İslâm hukukunda, kaybolup nerede olduğu bilinmeyen ve ölü mü diri mi olduğuna dair hakkında bilgi bulunmayan kişiye mefkûd denilir. Mefkûdün karısı, anne-baba ve çocuklarına ödemesi gereken nafakanın onun hangi tür mallarından karşılanacağı noktasında mezhepler arasında ihtilaf bulunmaktadır. Hanefilere göre onların nafakası zarara uğrama veya yıkılma tehlikesi olmayan urüz (ticaret malı) kapsamına giren menkul veya gayrimenkul malları dışındaki diğer mallarından karşılanır. Diğer mezheplere göre ise onların nafakası mefkûdün her türlü malından karşılanır. Civar hısımları nafakası konusunda ise Hanbelîler dışındaki üç mezhep mefkûdün mallarından onların nafakasının sağlanamayacağı görüşündedirler. Mezhepler arasında bazı ihtilafların bulunduğu mefkûdün ilgili nafaka alacaklılarına karşı nafaka yükümlülüğü meselelerini bu çalışma Osmanlı uygulaması özelinde ele almaktadır. Çalışmada Osmanlı Dönemi fetvaları ve mahkeme kararları veri kaynağı olarak kullanılacaktır. Osmanlı Dönemi'nde İslam hukukunun tatbik edildiği ve bu bağlamda Hanefî mezhebinin resmi mezhep olarak benimsendiği kabul edilmektedir. İncelenen kaynaklar ışığında Osmanlı hukukunda, mefkûdün eşi, anne-babası, çocukları ve civar hısımlarına karşı nafaka sorumluluğu ile alakalı hükümlerin -belli dönemler hariç- Hanefî mezhebinin görüşlerine uygun olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: İslâm Hukuku, Osmanlı Hukuku, Mefkûd, Nafaka, Mahkeme.

Alimony Provisions of the Mefkûd Person in Islamic Law (Ottoman Practice Between 1550-1910)

Abstract ► In Islamic law, a person who is lost and unknown whereabouts and who has no information about whether he is dead or alive is called mefkûd. There is a disagreement among the sects as to which kind of property the alimony should be paid to the wife, parents and children of the mefkûd. According to Hanafis, their alimony is covered from their other goods, other than movable or immovable goods, which are within the scope of uruz (commercial goods), which do not risk damage or destruction. According to other sects, their alimony is paid from all kinds of property of the mefkûd. Regarding the alimony of their relatives, the three sects, except Hanbalis, are of the opinion that their alimony cannot be provided from the property of the mefkûds. This study deals with the issues of alimony obligations to the relevant alimony creditors of the mefkûd, where there are some conflicts between the sects, in the context of Ottoman practice. In this study, The Ottoman period fatwas and court decisions will be used as data sources. It is accepted that Islamic law was applied in the Ottoman Period and in this context, the Hanafi sect was adopted as the official sect. In the light of the sources examined, it has been determined that the provisions related to the responsibility of alimony against the spouse, parents, children relatives of the deceased in Ottoman Law -except for certain periods- are in accordance with the views of the Hanafi sect.

Keywords: Islamic Law, Ottoman Law, Mefkûd, Alimony, Court.

Giriş

Sözlükte “mevcut olmayan, kaybolmuş, göz önünde bulunmayan, yitirilmiş şey”¹ anlamına gelen mefkûd kelimesinin terim anlamı “nerede olduğu bilinmeyen ve ölü mü diri mi olduğu hususunda kendisinden bilgi alınamayan kişiyi” ifade eder.² Mefkûd “gaybet-i münkatî’a ile gâib (irtibatın kesildiği gâiblik)” şeklinde de ifade edilir.³ Kayıp olduğu halde yaşadığına dair bir işaret bulunan kişi mefkûd sayılmamaktadır. Bu durumdaki kişi İslâm hukukunda gâib terimiyle açıklanır.⁴ Sözlükte “gözden irak olan, görünmeyen, kayıp”⁵ manasına gelen ve bazen mefkûd yerine de kullanılan gâib; fıkıh ıstılahında “yaşadığı bilinen ancak nerede ikamet ettiği bilinmeyen kişi” demektir.⁶

Mefkûd hakkında hükmen ölüm kararı alınmasının gerekçeleri ve onun kaç yaşında ölümüne karar verileceği, eşinin nikâhının devam edip etmemesi ve eşi, usulü, fûrûu ve civar hısımlığı nafaka hükümleri ile alakalı konularda birçok farklı görüş bulunmaktadır.

Bu çalışmada mefkûdun eşi, usulü, fûrûu ve civar hısımlarına karşı nafaka yükümlülüğü konusu Osmanlı dönemi fetvaları ve mahkeme kararları çerçevesinde ele alınacaktır. Ülkemizde kaleme alınarak İslâm hukuku açısından mefkûdlikle alakalı hükümlerden

¹ Muhammed b. Mükerrrem İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, nşr. Abdullah Ali el-Kebîr (Kahire: Dâru'l-Maârif, t.s.), “fkđ”. 5/3444.

² Ahmed b. Cafer el-Kudûrî, *el-Muhtasar*, thk. Kamil Muhammed Uveyda (Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1417/1997), 138; Ali b. Mihcen ez-Zeyla'î, *Tebyînü'l-hakâik şerhu Kenzi'd-dekâik* (Bulak: Matba'atü'l-Kübrâ el-Emîriyye, 1313/1896), 3/310; Ahmed b. Musa el-Aynî, *el-Binâye fî şerhi'l-Hidâye* (Beyrut: Dâru'l-fikr, 1410/1990), 6/806; Muhammed b. İbrahim el-Halebî, *Mülteka'l-Ebhur*, thk. Vehbî Süleyman el-Ulbânî (b.y.: y.y., 1406/1986), 1/386; Zeynüddîn b. İbrahim İbn Nüceym, *el-Bahrü'r-râik şerhu Kenzi'd-dekâik* (b.y.: Matba'atü'l-İlmiyye, 1417/1997), 5/176; Abdilazîz el-Hüseynî İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr ale'd-dürri'l-muhtâr*, thk. Ali Muhammed Muavved (Riyad: Dâru Âlemi'l-Kütüb, 2003), 6/456; “Mefkûd”, *el-Mevsuatu'l-fikhiyye* (Kuveyt: Vizâretü'l-Evkaf ve Ş-Şuûni'l-İslâmiyye, 1419/1998), 38/267.

³ Ahmed b. Muhammed İbn Kudâme, *el-Muğnî*, thk. Abdullah b. Abdilmuhsin et-Türkî (Riyad: Dâru Âlemi'l-Kütüb, 1417/1997), 11/247; Bedreddin Simâvî, *Câmiü'l-Fusûleyn* (Ankara: Milli Kütüphane, Rağıp Paşa, 463/593), 140a; İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr*, 6/459; Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukuk-ı İslâmiyye ve Istilâhâtü Fıkhiyye Kâmusu*, (İstanbul: Bilmen Yayınevi, 1976), 7/208; Ahmed Akgündüz, *Mukayeseli İslâm ve Osmanlı Hukuku Külliyyatı* (Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1986), 695; Ali Aslan Topçuoğlu, “İslâm Hukukunda Gâibin/Kayıp Kişinin Hükmen Ölü Sayılmasına Kadarki Süreçte Mallarının Yönetimi”, *Dini Araştırmalar* 7/19 (2004), 298.

⁴ Bilmen, *Hukuk-ı İslâmiyye*, 7/210.

⁵ İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, “ğyb”, 5/3321.

⁶ Mehmet Dirik-Ayhan Hira, “İslam Hukukunda Gaibin Yargılanması”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* 38 (2021), 76; Topçuoğlu, “İslâm Hukukunda Gâibin/Kayıp Kişinin Hükmen Ölü Sayılmasına Kadarki Süreçte Mallarının Yönetimi”, 298.

bahseden özel çalışmalar bulunmaktadır.⁷ Osmanlı aile hukuku⁸ ve mefkûdlük hükümlerinden bahseden bazı çalışmalar⁹ bulunmasına rağmen, tespit edebildiğimiz kadarıyla mahkeme kararlarından istifade edilerek ve farklı mezhep uygulamalarıyla konunun ele alındığı özel bir çalışma mevcut değildir.

Çalışmanın sonucunda hâkimlerin, mahkemede verdikleri hükümleri Osmanlı'da 16. yüzyılın ortalarından itibaren resmi mezhep olarak kabul edilen Hanefi mezhebi görüşlerine dayandırıp dayandırmadıklarını tespit etmek mümkün olacaktır. Veri kaynağı olarak Osmanlı dönemine ait mahkeme defterleri ve fetva mecmuaları ile ülkemizde Osmanlı arşivleri konusunda yapılan incelemeler kullanıldı.

1. Ana Hatlarıyla İslâm Hukukunda Mefkûdlük

İslâm hukukunda mefkûd ile ilgili ichtihadların kökeninde, mefkûdun zimmetinin (hukuki kişilik)¹⁰ sürüp sürmediği konusu vardır. Bu konuya doğrudan cevap olacak bir âyet veya hadis bulunmadığından¹¹ meseleye dair ichtihadlar, “Geçmişte var olan bir halin zıddını

⁷ Ali Aslan Topçuoğlu'nun “İslâm Hukukunda Mefkûd ve Hükümleri” isimli yüksek lisans çalışması ile “İslâm Hukukunda Gâibin/Kayıp Kişinin Hükmen Ölü Sayılmasına Kadarki Süreçte Mallarının Yönetimi”, *Dini Araştırmalar* 7/19 (2004), 297-309. ve “İslâm Hukuku ve Türk Medeni Kanunu Bağlamında Gâibin/Mefkûdun Hükmen Ölü Sayılması Sonucunda Mallarının Hukuki Durumu” *Ekev Akademi Dergisi* 8/19 (2004), 157-176. isimli makaleleri ile Abdülkerim Ünalın'ın “İslâm Hukukunda Gâibin/Mefkûdun Evlilik ve Miras Durumu” *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 3/1 (2001), 111-148 isimli makalesi bulunmaktadır. Bu çalışmalarda mefkûdun nafaka hükümleri Osmanlı dönemi fetvaları ve mahkeme kararlarından istifade edilerek ele alınmamıştır.

⁸ Osmanlı aile hukukuyla ilgili Mehmet Akif Aydın'ın “Osmanlı Aile Hukuku”, Abdurrahman Kurt'un “Bursa Sicillerine Göre Osmanlı Ailesi”, Ömer Korkmaz'ın “Osmanlı Aile Hukuku (18. Yüzyıl Adana Örneği)” ve Mustafa Akkaya'nın “Osmanlıda 16. ve 17. Yüzyıllar Arasında Nafaka Uygulamaları ile Satın Alma Gücü Arasındaki İlişki” isimli çalışmaları vardır. Ancak bunlarda mefkûdun nakafa hukuku ile mahkeme kayıtları bulunmamaktadır. Ayrıca Sariye Abay Bakırcan'ın “İslâm-Osmanlı Hukukunda Nafaka: İstanbul Bâb Mahkemesi Örneği ” isimli yüksek lisans çalışması vardır. Çalışmada mefkûdun eşi ve çocuğuyla alakalı bazı istidâne örnekleri dışında mefkûdun diğer nafaka hükümleri ile alakalı ayrıntılara değinilmemiştir.

⁹ Nafaka Kanunu, Ali Haydar Efendi tarafından hazırlanarak 1915 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu kanun Orhan Çeker tarafından latinize edilerek yayınlanmıştır. Kanunun bazı maddeleri mefkûdun nafaka sorumluluğu ile alakalıdır; Ömer Faruk Habergetiren'in “Mecelle Şârihi Ali Haydar Efendi ve Mefkûd Risâlesi” *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi* 22 (2013), 493-516. isimli makalesi vardır. Çalışmada makalenin içeriği gereği mahkeme kararları bulunmamaktadır.

¹⁰ “Zimmet, şahsı haklara sahip olmaya ve borçlanmaya yetkin kılan şer'î özelliktir.” Geniş bilgi için bk: Muhammed b. Afîfî el-Hudârî, *Usûli'l-fikh* (İskenderiye: el-Mektebetü't-Ticâriyyetü'l-Kübrâ, 1422/2002), 90; Abdulkerim Zeydan, *el-Vecîz fî Usûli'l-fikh* (Beyrut: Müessesetü Kurtuba, 1407/1987), 93; Mehmet Onur, *İslâm Hukukunda Ehliyet Arızaları ve Sefeh* (İstanbul: Kitâbî Yayınları, 2019), 23.

¹¹ Beşir Gözübenli, “Mefkûd”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2003), 28/353.

gösteren bir değişiklik gerçekleşmedikçe sonrasında da devam ettiğine hükmetmek.”¹² olarak ifade edilen istishâb delili¹³ ve bu delilden çıkarılan “Bir şeyin bulunduğu hal üzere kalması asıldır.”¹⁴ ve “Şek ile yakîn zâil olmaz.”¹⁵ şeklindeki külli kaideler üzerinden yapılmaktadır.

Hanefîlere göre istishâb, var olanı olduğu gibi bırakma (def) hususunda delildir. Mevcut olmayan birşeyi var kabul etmek (isbat) için ise delil değildir. Bundan dolayı istishâb ile yeni haklar elde edilmez, mevcut haklar korunur.¹⁶ İstishâbu'l-hâl deliline dayanılarak mefkûd, kazanılmış haklar açısından diri, kazanılacak haklar (istihkâk) açısından ise ölü varsayılmıştır.¹⁷

Mefkûd kaybolmadan önce malları konusunda kendisine vekil belirlemişse, mefkûdun kaybolmasıyla bu vekâlet düşmez.¹⁸ Vekil belirlememişse hâkim, mefkûdun mallarını korumak ve hanımının, küçük çocuklarının¹⁹ ve gerektiğinde usulünün nafakasını onlara verme gibi malî konularla ilgili tasarruflarda sorumluluk taşıyan bir kayyım tayin eder.²⁰

Mefkûdla ilgili fikhî hükümler, kazanılmış haklar ve kazanılacak haklar şeklinde ikili ayırımla ele alınır. Mefkûdun, mülkiyetindeki malların elinden çıkması ile ilgili kazanılmış haklar bakımından hayatta olduğu varsayıldığında²¹ ortaya birtakım fikhî hükümler çıkmaktadır. Mefkûdun malları mirasçılara dağıtılamaz, karısı ile olan nikâhı sonlandırılmaz (tefrik), karısı başkası ile evlenemez ve kiralama işlemleri feshedilemez,²² hâkim gayrimenkul

¹² Saffet Köse, *İslâm Hukukuna Giriş* (İstanbul: Hikmetevi Yayınları, 2013), 138.

¹³ Ömer b. İsa ed-Debûsî, *Takvîmü'l-edille*, thk. Halil Muhyiddin (Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1421/2001), 401.

¹⁴ Mecelle madde: 5.

¹⁵ Mecelle madde: 4. Ayrıca bu maddenin dayandığı hadislerin tahlili ile ilgili ayrıntılı bilgi için bk. Serkan Çelikan, *Mecelle'nin Külli Kaidelerinin Hadislerdeki Dayanakları* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2021), 396-397.

¹⁶ Debûsî, *Takvîmü'l-edille*, 401; İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr*, 6/457; Bilmen, *Hukuk-ı İslâmiyye*, 7/210; Köse, *İslâm Hukukuna Giriş*, 140.

¹⁷ Muhammed b. Ahmed es-Serahsî, *el-Mebsût* (Beyrut: Dâru'l-Marife, t.s.), 11/34; Zeyla'î, *Tebyînü'l-hakâik*, 3/310; İbn Nüceym, *el-Bahrü'r-râik*, 5/178; “Hanefî usul eserlerinde istishabın Hanefîler'e göre sadece def'i de, Şâfiîler'e göre ise hem def'i de hem ispatta hüccet sayıldığı ile alakalı usûl tartışmalar bulunmaktadır.” Serahsî, *Usûlü's-Serahsî*, thk. Ebu'l-Vefâ el-Afgânî (Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1412/1993), 2/225. Ayrıca geniş bilgi için bk: İbrahim Kâfi Dönmez, “Fıkıh Usulü Yazımında ve Öğretiminde Yanlış Bir Ezber ve Düşündürdükleri: Mefkûd Örneği”, *İslâm Araştırmaları Dergisi* 47 (2022), 6-9.

¹⁸ İbn Nüceym, *el-Bahrü'r-râik*, 5/176; İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr*, 6/457.

¹⁹ Kudûrî, *el-Muhtasar*, 138.

²⁰ Aynî, *el-Binâye*, 6/809; Halebî, *Mülteka'l-Ebhûr*, 1/386.

²¹ Ömer Faruk Habergetiren, “Mecelle Şârihi Ali Haydar Efendi ve Mefkûd Risâlesi”, *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi* 22 (2013), 507.

²² İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr*, 6/457.

mallarının satışına izin veremez, fakat gıda maddesi gibi bozulma ihtimali olan mallarını sattırıp parasını muhafaza ettirir.²³

Mefkûd, kendisine faydalı olmakla birlikte başkasına zararı olan kazanılacak haklar²⁴ bakımından ölü varsayılır.²⁵ Mefkûdün ölü sayılmasıyla (hükmen ölüm) gerçek ölümün hukuki sonuçları aynıdır. Yani malları mirasçuları arasında dağıtılır ve eşi iddet döneminden sonra başkası ile evlenebilir. Ayrıca mefkûdün başkasına mirasçı olması ve vasiyet lehtarlığı olma gibi askıya alınan hakları diğer hak sahiplerine geçer.²⁶ Mezhepler, mefkûdün hükmen ölümüne karar verirken kaybolmanın hangi şartlarda gerçekleştiğini dikkate alarak onun hükmen ölüm yaşı konusunda da farklı icthadlarda bulunmaktadır.²⁷

2. İslâm Hukukunda Mefkûdün Nafaka Sorumluluğu ve Hükümleri

Sözlükte nafaka kelimesi “*harcamak, bitirmek*” manasındaki infâk masdarından türetilerek “azık, ihtiyaçların giderilmesi için harcanan para vb. maddi değerler” anlamına gelir.²⁸ Nafakanın fıkhîdeki terim manası ise “*israfa girmeksizin kişinin normal ihtiyaçlarını temin ettiği şeydir*”²⁹ Ayrıca nafaka şer’an yiyeceğe, giyeceğe ve meskene denir. Örfteki kullanımda ise nakafa denilince sadece yiyecek kastedilir.³⁰ Nafaka kapsamına, şahsın maddi imkanıyla dengeli

²³ Aynî, *el-Binâye*, 6/808; Ebu Bekir b. Ali ez-Zebîdî, *el-Cevheretü'n-Neyyira şerhu Muhtasari'l-Kudûrî*, (b.y.:y.y., t.s.), 629.

²⁴ Habergetiren, “Mecelle Şârihi Ali Haydar Efendi ve Mefkûd Risâlesi”, 507.

²⁵ İbn Nüceym, *el-Bahrü'r-râik*, 5/176.

²⁶ Burhânüddîn b. Abdilcelil el-Merğînânî, *el-Hidâye şerhu Bidâyeti'l-mübtedî*, thk. Muhammed Adnan Derviş (Beirut: Dâru'l-Erkâm, t.s.), 1/376.

²⁷ Serahsî, *el-Mebsût*, 11/35; İbn Nüceym, *el-Bahrü'r-râik*, 5/178; İbrâhim İsmâil b. Yahya b. İsmâil el-Müzenî, *el-Hâvi'l-Kebîr*, thk. Ali Muhammed Muavved (Beirut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1414/1994), 11/316; Muhammed b. Ahmed eş-Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc ilâ ma'rifeti meânî elfâzi'l-Minhâc* (Beirut: Dâru'l-Marife, 1418/1997), 3/520; İshâk b. Mûsâ el-Cündî, *Muhtasar-ı Halil* (Lübnan: Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1415/1995), 137; İbn Kudâme, *el-Muğni*, 9/187; Yunus b. İdris el-Buhûtî, *Keşşâfü'l-kinâ' an metni'l-İknâ'*, thk. Muhammed Emîn ed-Dinnâvî (Beirut: Âlemü'l-Kütüb, 1418/1997), 2/368; Salih Abdussemit el-Ezherî, *Cevâhirü'l-İklîl alâ Muhtasari'l-İmami Halil* (Beirut: Mektebetü's-Sekâfiyye, bty), 1/391; “Mefkûd”, 38/269.

²⁸ İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, “nfk”, 6/4508.

²⁹ Aynî, *el-Binâye fi şerhi'l-Hidâye* (Beirut: Dâru'l-Fikr, 1410/1990), 5/495; “Nafaka”, *el-Mevsuatu'l-fikhiyye* (Kuveyt: Vizâretü'l-Evkaf ve's-Şuûni'l-İslâmiyye, 1422/2002), 41/34; İhtiyaçlar, israf ve tüketim kültürü hakkında bk. Arslan Karaoğlan, “İhtiyaçlar Hiyerarşisini ve İktisadın Bireyini Kur'anın Bazı Âyetleri Üzerinden Değerlendirme”, *Abant İzzet Baysal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/8 (2020), 208-209.

³⁰ İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr*, 5/278; Bilmen, *Hukuk-ı İslâmiyye*, 2/444; Mehmet Dirik, “İslam Aile Hukukunda Kocanın Nafaka Mükellefiyetini Düşüren Haller”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* 25 (2015), 138.

ve belirli oranlarda olması şartıyla yeme-içme, giyinme ve konutun yanısıra, tedavi ve ilaç giderleri ile gerektiğinde hizmetçi masrafları da dahildir.³¹

Hanefî mezhebine göre hâkim, mefkûdun eşi, usulü ve fûrûnunun nafakasının mefkûdun nafaka cinsinden olan altın-gümüş, yiyecek ve giyecek gibi mallarından ödenmesine hükmedebilir.³² Çünkü eş, usul ve fûrû mefkûdlük durumundan önce de nafakalarını hâkimin hükmüne gerek olmaksızın ondan alma hakkına sahiplerdi.³³ Ancak hâkimin, bozulma-yıkılma ihtimali olmayan urûz (ticari mal)³⁴ cinsinden menkul veya gayrimenkul malları sattırmaya yetkisi yoktur.³⁵ Sadece meyve gibi çabuk bozulabilen urûz malların satımına izin verebilir.³⁶ Hâkim, mefkûdun kardeşi, amcası, dayısı, halası ve teyzesi gibi civar hısımlarının nafakasının mefkûdun malından verilmesine hükmedemez.³⁷

Hâkim tarafından ziyan olmasından korkulduğu için satımına izin verilen urûzun parası mefkûdun eşinin, usul ve fûrûnunun nafakasına harcanabilir. Çünkü bu mallar artık nafaka cinsinden olan mallara dönüşmüştür.³⁸

Mefkûda borçlu olan kişinin zimmetinde veya müstevdân (emanet bırakılan kişi) elinde bulunan mallar aslen mefkûdun mallarıdır. Bu sebeple bu mallar, mahkemede borçlunun veya müstevdânın ikrarı ile sabit olursa ve kadının mefkûdun karısı olduğu ve kadının çocuklarının mefkûdun nesebinden olduğu hâkim tarafından bilinirse hâkim bu mallardan mefkûdun eşinin, usulü ve fûrûnunun nafakasını verebilir.³⁹ Borçlu veya müstevda, yanlarında bulunan malları

³¹ Halebî, *Mülteka'l-Ebhûr*, 1/300; İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr*, 10/278; Abdulvehhâb Hallâf, *el-Ahvâlî's-Şahsiyye* (Kuveyt: Dâru'l-Kalem, 1410/1990), 104; Ahmet Yaman, *İslâm Aile Hukuku* (Konya: Yediveren Yayıncılık, 2002), 51.

³² Aynî, *el-Binâye*, 6/810; İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr*, 6/460.

³³ Merğînânî, *el-Hidâye*, 1/374; Aynî, *el-Binâye*, 6/809.

³⁴ "Urûz: Geniş anlamıyla altın ve gümüş para dışındaki hayvanlar, bitkiler, akar, elbise ve diğer bütün mallardır." Geniş bilgi için bk: "Urûd", *el-Mevsuatu'l-fikhiyye* (Kuveyt: Vizâretü'l-Evkaf ve Ş-Şuûni'l-İslâmiyye, 1415/1994), 30/66; Hasan Hacak, "Urûz", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2012), 42/181.

³⁵ Serahsî, *el-Mebsût*, 11/40; Aynî, *el-Binâye*, 6/808; İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr*, 6/459.

³⁶ Serahsî, *el-Mebsût*, 11/38; Simâvî, *Câmiü'l-Fusûleyn*, (Rağıp Paşa, 463/593), 175a; Aynî, *el-Binâye*, 6/808.

³⁷ Merğînânî, *el-Hidâye*, 1/374; Aynî, *el-Binâye*, 6/810; Zebîdî, *el-Cevheretü'n-Neyyira*, 629; Bilmen, *Hukuk-ı İslâmiyye*, 7/217.

³⁸ İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr*, 6/459; Bilmen, *Hukuk-ı İslâmiyye*, 7/217; Ali Aslan Topçuoğlu, *İslâm Hukukunda Mefkûd ve Hükümleri* (Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1998), 61.

³⁹ Serahsî, *el-Mebsût*, 11/41; Aynî, *el-Binâye*, 6/811.

mefkûdun eşi, usulü veya fûrûna hâkim izni olmaksızın verilerse onlara hibe yapmış sayılırlar. Mefkûd ortaya çıkınca borçlu ve müstevdadan mallarını geri isteyebilir.⁴⁰

Mefkûdun eşinin borçlanması meselesinde Ebû Hanîfe'den (öl. 150/767) iki farklı görüş nakledilmektedir. Ebû Hanîfe'den nakledilen ilk görüşe göre, mefkûdun hiçbir malı yoksa karısı hâkimin izni ile mefkûd kocası adına borçlanabilir. Ebû Hanîfe'den nakledilen diğer görüş, mefkûdun eşinin hiçbir şekilde mefkûd adına borçlanamayacağı şeklindedir. İmam Züfer (öl. 158/775) ise mefkûdun eşi, mefkûd kişinin kendi kocası olduğunu ispatlaması halinde onun adına borçlanabileceği görüşündedir.⁴¹ Merğînânî (öl. 593/1197) kendi yaşadığı dönemi kastederek, insanların ihtiyacı olduğu için bugün kadıların İmam Züfer'in bu görüşüyle amel ettiğini aktarmaktadır.⁴² İbrahim el-Halebî (öl. 956/1549) ve İbn Âbidîn (öl. 1252/1836), İmam Züfer'in görüşünün müftâbih görüş olduğunu ifade etmektedir.⁴³ Diğer mezheplere göre ise mefkûdun eşi hâkimden izin olmaksızın nafakasını borçlanarak sağlayabilir.⁴⁴

Mâlikîlere göre mefkûdluğun ilk dört yılında kadının ve çocuklarının nafakası kocasının malından karşılanır. Hâkim, kocanın her türlü malını satıp kadının nafakasını karşılar.⁴⁵ İmam Şâfi'nin (öl. 204/820) kavli-i kadimine göre mefkûdun karısının nafakası kocanın her türlü malından karşılanır.⁴⁶ Hâkim, ayrılık kararı vermezse kadının nafakası mefkûd kocanın malından karşılanmaya devam eder. Hâkim, ayrılık kararı verirse bekleme süresi olan 4 yıllık dönemde yine kadının nafakası mefkûd kocanın malından karşılar.⁴⁷ Hanbelîlere göre mefkûdun karısı kocasını beklediği sürece nafakası mefkûd kocanın her türlü malından karşılanır.⁴⁸ Kocanın nafaka olacak malı yoksa kadın kocası adına borçlanır.⁴⁹ Kadın dört yılın

⁴⁰ Merğînânî, *el-Hidâye*, 1/375; Aynî, *el-Binâye*, 6/811.

⁴¹ Serahsî, *el-Mebsût*, 11/42; İbn Nüceym, *el-Bahrü'r-râik*, 4/201.

⁴² Merğînânî, *el-Hidâye*, 1/332.

⁴³ Halebî, *Mülteka'l-Ebhûr*, 1/302; İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr*, 5/330.

⁴⁴ Ahmed b. Muhammed İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid ve nihâyetü'l-muktesid*, thk. Ali Muhammed Muavved (Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1427/2007), 479; Mehmet Âkif Aydın, "İstidâne", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2001), 23/322.

⁴⁵ Abdüsselâm b. Saîd es-Sahnûn, *el-Müdevvenetü'l-kübrâ* (Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1413/1994), 2/31; Cündî, *Muhtasar-ı Halil*, 137; "Mefkûd", 38/268; Abdülkerim Ünalın, "İslâm Hukukunda Gâibin / Mefkûdun Evlilik ve Miras Durumu", *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3/1 (2001), 131.

⁴⁶ Ali b. Yusuf eş-Şîrâzî, *el-Mühezzebe fî fikhî'l-İmam eş-Şafî* (Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1416/1995), 3/158; Ahmed b. Hamza er-Remlî, *Nihâyetü'l-muhtâc ilâ şerhi'l-Minhâc* (Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1422/2002), 7/216.

⁴⁷ Müzenî, *el-Hâvi'l-Kebîr*, 11/322; "Mefkûd", 38/268.

⁴⁸ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 11/364.

⁴⁹ Buhûtî, *Şerhu Münteha'l-İrâdât*, thk. Abdulmuhsin et-Türkî (b.y.: Müessesetü'r-Risale, 1420/2000), 5/680.

sonunda mefkûd kocasından ayrılmak isterse iddet döneminde kocasının malından nafakası karşılanmaz.⁵⁰

Şâfiî, Mâlikî ve Hanbelîlere göre kimlerin hangi şartlarda karşılıklı nafaka yükümlüsü olacağı konusunda ayrıntıda bazı görüş farklılıkları olsa da mefkûdun her türlü malından hâkimin hükmüyle usul ve fûrû nafakası verilir.⁵¹

3. Osmanlı Fetva Mecmuaları ve Mahkeme Kararlarında Mefkûdun Nafaka Sorumluluğu

Çalışmamızın bu bölümünde mefkûdun usul, fûrû ve civar hısımlarına karşı nafaka sorumluluğu ile ilgili fetvalara ve mahkeme kararlarına yansıyan örnek meseleler ele alınacaktır.

3.1. Osmanlı Hukukunda Nakafa Olarak Mefkûdun Urûz Cinsi Malları

Osmanlı hukuk tarihinde Hanefîlerin, “mefkûdun yıkılma-bozulma ihtimali bulunmayan menkul ve gayrimenkul mallarının eşinin, usulü ve fûrûnunun nafaka ihtiyaçları için satılamaz” görüşü, şeyhülislâm Ebüssuûd Efendi (öl. 982/1574) tarafından diğer mezheplerin görüşüne göre fetva verilerek belirli bir dönemde uygulanmamıştır. Ebüssuûd Efendi *Ma'rûzât* isimli eserindeki fetvasında, hâkimlerin mefkûdun bozulma ihtimali olmayan mallarının satışını yapamayacağını ancak o dönemin hâkimlerinin ve beytûmal eminlerinin bu türlü malları satabileceğini ifade etmektedir. Ayrıca mefkûd sağ olarak ortaya çıkarsa satılan malın parasının ona verileceğini, hâkimlere, gerçekleştirilen satışla alakalı fesh yetkisi verilmediği için yapılan bu satışın feshedilemeyeceğini ancak satışta gabn-i fâhiş (aşırı aldanma) varsa hâkimin satışı feshedebileceğini ifade etmektedir.⁵² Hanefî mezhebinin görüşüne muhalif olduğu halde burada, devlet başkanının⁵³ kadılarına diğer mezheplerin görüşüne göre hüküm verme emri verdiği anlaşılmaktadır.⁵⁴

Ali Haydar Efendi (öl. 1935) de *Mefkûd Risalesi*'nde bu durumla alakalı şöyle demektedir: “İsmi geçen sultan bu fermanyla, Hanefî görüşlerinin dışında diğer mezhebin görüşüyle hâkimlerin

⁵⁰ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 11/255; Buhûtî, *Keşşâfî'l-kınâ*, 2/369.

⁵¹ Sahnûn, *el-Müdevvene*, 2/263-265; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 11/375; Buhûtî, *Şerhu Münteha'l-İrâdât*, 7/678; Ebû Bekir b. Mesûd el-Kâsânî, *Bedâi'u's-sanâi' fi tertibi's-şerâi'* (Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1407/1986), 4/36; Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, 3/585; "Mefkûd", 38/272.

⁵² Şeyhülislâm Ebüssuûd Efendi, *Ma'rûzât*, haz. Pehlül Düzenli (İstanbul: Klasik Yayınları, 2013), 110.

⁵³ Adnan Koşum, "Osmanlı Örfi Hukukunun İslâm Hukukundaki Temelleri", *SÜİFD* 2/17(2006), 150.

⁵⁴ İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr*, 6/460.

*hüküm vermesini emretmektedir. Ancak bu emir, sultanın devrinden sonraki hâkimler için geçerli değildir.*⁵⁵

İncelediğimiz kaynaklarda Ebüssuûd Efendi'nin bu fetvasının kendi döneminde yürürlüğünü gösteren bir mahkeme kararına rastlayamadık. Fakat bizim uygulama örneğini gösteren bir mahkeme kararına ulaşmamamız Ebüssuûd Efendi döneminde bu fetvanın yürürlüğünün olmadığı anlamına gelmez. Çünkü sultan fermanı, onun verdiği fetvaya göre düzenlenmiştir. Sultanın onayına sunulan fetvalara ma'rûz denilmektedir. Ma'rûz fermanlaştığı andan itibaren bütün mahkemeler bu fermana göre hüküm vermek zorundadır.⁵⁶ Sultan fermanının, Ebüssuûd Efendi dönemindeki mahkeme kararlarında dikkate alınmaması mümkün görünmemektedir. Ayrıca Ebüssuûd Efendi'nin verdiği fetvanın, kendisinin vefatından seksen yıl sonra bile mahkeme kararlarına etki ettiği görülmektedir. Sultan fermanının sadece kendi döneminde değil sonraki seksen yıl için de kabul edildiği yorumunu burada yapmak mümkündür. Bu kararlardan biri 1639 tarihli Harput diğeri de 1655 tarihli Eyüb Mahkeme Defteri'nde bulunmaktadır.

1639 tarihli Harput Mahkemesi'ndeki bir kayıta, kocasının kırk senedir mefkûd olduğunu ve yemin ederek kendisine nafaka cinsinden bir mal bırakmadığını iddia eden kadının, mefkûdun nikâhlı eşi olduğu şahitlerce ispat edildikten sonra hâkim, mefkûd kişinin bozulma ihtimali bulunmayan mallarının açık artırma ile pazarda satılmasına izin vermektedir. Hâkim, ayrıca satılan malın parasından kadına günlük on akçe nafaka verilmesine hüküm vermekte ve bu para bittiğinde kadına mefkûd kocası adına borçlanma izni de vermektedir. Satılan mallar kırk yıldır mevcut olduğuna göre malların bozulma ve zarara uğrama ihtimali bulunmayan mallardan olduğu anlaşılmaktadır.⁵⁷

Benzer bir örnek 1655 tarihli Eyüb mahkemesindeki bir kayıta bulunmaktadır. Mefkûdun zarara uğrama ve yıkılma ihtimali olmayan arsası, onun nafakaya ihtiyacı olan iki çocuğunun masrafları için mahkeme tarafından atanan vasînin talebi üzerine yine vasî marifetiyle pazarda açık artırma ile satılmaktadır.⁵⁸ Bu örnekte kayyım ile vasî malları koruma yönüyle aynı anlamda kullanılmaktadır.⁵⁹

⁵⁵ Habergetiren, "Mecelle Şârihi Ali Haydar Efendi ve Mefkûd Risâlesi", 511.

⁵⁶ Mehmet Âkif Aydın, *Osmanlı Hukuku Devleti Aliyye'nin Temeli* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2020), 280.

⁵⁷ Celalettin Uzun, *H.1048-1049/M.1638-1639 Tarihli Harput Şer'iyye Sicili (Transkripsiyon ve Değerlendirilme)* (Elazığ: Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2011), 102.

⁵⁸ *Eyüb Mahkemesi 61 Numaralı Sicil (1065-1066/1655)*, haz. Baki Çakır (İstanbul: İSAM Yayınları, 2011), 175.

⁵⁹ Vasî, küçük çocuk veya küçük çocuk hükmünde kabul edilen mecnun ve matuh gibi kısıtlı kişilerin mali veya şahsi konulardaki haklarını koruma ve onların işlerini yürütme meselelerinde kısıtlı kişinin babasının (mûsî)

Harput ve Eyüp Mahkeme Defterleri'nde zikredilen iki örnek Osmanlı mahkemelerinde resmi mezhep olarak uygulanması gereken Hanefî mezhebinin görüşlerinin bazen uygulanmadığını, belli dönemlerde ihtiyaç halinde devlet başkanının emriyle (ferman) diğer mezheplerin görüşlerinin de mahkemelerde yürürlüğe konulmasını göstermesi açısından dikkate değerdir. Mahkeme kayıtlarında görüldüğü üzere hâkimlerin, muhâkeme usulü açısından verdikleri kararların gerekçelerini -sultanın fermanı gereği şeklinde vb.- mahkeme defterine kaydettirme gibi bir yükümlülükleri yoktur.

1655 yıllarından sonra Ebüssuûd Efendi'nin verdiği fetvanın geçerliliğini yitirdiği, Şeyhülislâm Minkârizâde Yahya Efendi'nin (öl. 1088/1678) Hanefîlerin görüşüne uygun verdiği “Zeyd-i mefkûdun mülk menziline hâkim havf ve fesad yokken Amr'a bey' (satış) eylese Zeyd geldikte razı olmayıp menzili Amr'dan almağa kadir olur mu? el-Cevab: Olur.”⁶⁰ fetvasından anlaşılmaktadır. Bu fetva ile Hanefî görüşüne rücu edilerek resmi mezhep uygulamasına geri dönüldüğünü söylemek mümkündür.

Minkârizâde Yahya Efendi başka bir fetvasında: “Mefkûdun bozulma ve telef olma ihtimali bulunan menkul mallarının hâkim izni ve kayyım marifetiyle satılıp mefkûdun eşinin nafakasına harcanmasının caiz olduğunu” ifade eder.⁶¹ O başka bir fetvasında: “Mefkûdun bir kimsenin yanında bıraktığı kölesinin onun tarafından satılıp mefkûdun eşinin nafakasına harcanmasının caiz olmadığını” söylemektedir.⁶² Bu fetvada, urûz mallar kapsamında değerlendirilen kölelerin satılıp mefkûdun hanımının nafakasına harcanamayacağı belirtilmektedir.

Şeyhülislâm Çatalcalı Ali Efendi (öl. 1103/1692) de konu ile alakalı verdiği fetvasında, mefkûdun urûz cinsinden olan elbiselerinin satılamayacağını söylemektedir.⁶³ Diğer bir fetvasında ise mefkûdun nafaka cinsinden olan parasından mefkûdun hanımının nafakasına harcanabileceğini söylemektedir.⁶⁴

belirlemesi veya mahkemenin atamasıyla yetkilendirilen hukuki temsilcidir. “İsâ”, *el-Mevsuatu'l-fikhiyye* (Kuveyt: Vizâretü'l-Evkaf ve'ş-Şuûni'l-İslâmiyye, 1407/1986), 7/212-213; Geniş bilgi için bk: Serahsî, *el-Mebsût*, 28/28-29; Ali Bardakoğlu, “Vesâyet”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2013), 43/66; Halit Çalış, *İslâm Hukukunda Ehliyet Teorisi* (Konya: y.y., 2004), 45.

⁶⁰ Şeyhülislâm Minkârizâde Yahya Efendi, *Fetâvâ-yı Yahya Efendi* (Londra: British Museum, 135), 150b.

⁶¹ Şeyhülislâm Minkârizâde Yahya Efendi, *Fetâvâ-yı Yahya Efendi*, 116b.

⁶² Şeyhülislâm Minkârizâde Yahya Efendi, *Fetâvâ-yı Yahya Efendi* (İstanbul: Köprülü Kütüphanesi, Ahmed Paşa, 2), 29b.

⁶³ Şeyhülislâm Çatalcalı Ali Efendi, *Fetâvâ-yı Ali Efendi* (Ankara: TBMM Kütüphanesi, 1927/841), 1/90.

⁶⁴ Şeyhülislâm Çatalcalı Ali Efendi, *Fetâvâ-yı Ali Efendi*, 1/90.

Ali Haydar Efendi, *Mefkûd Risalesi*'nin 19⁶⁵ ve 27'inci⁶⁶ maddeleri ve Nafaka Kanunu 266⁶⁷ ve 267'inci⁶⁸ maddelerinde, mefkûdun fesada uğrama ihtimali olmayan urûz mallarının nafaka için satılamayacağını beyan ederek hem klasik Hanefî görüşü hem de Ebüssuûd Efendi'den sonraki tarihlerde verilen fetvalara mutabık kalmaktadır.

Zikri geçen fetvaların uygulama örneği mahkeme kararında da yer almaktadır. Mehmet Aziz Çavuşzâde'nin (öl. 1277/1860) *Dürri's-Sukûk* isimli sak⁶⁹ mecmuasında 1860 tarihinden önceki birkaç yıla ait olduğu düşünülen Karahisar-ı Sahib Mahkeme Defteri'nde bulunan kararda on sekiz yıldır kayıp olan mefkûdun, yıkılma ve harap olma ihtimali yüksek olan evinin, mahkemece pazarda açık artırma usulüyle satımına izin verilmektedir. Satılan evin parası mefkûdun bilinen mirasçısı olmadığı için mefkûd kişi geri döndüğünde kendisine iade edilmek üzere beytûmalde koruma altına alınmaktadır.

“(...)mefkûd olan Köseoğlu Hüseyin Ağa b. Musa nam kimesnenin mustakillen yedinde malı ve mülkü olup lakin gâib-i mezburun aslen akraba ve sâir kimesnesi olmamakla menzil-i mahdûd-ı mezkur hîn-i gaybûbetinden beri alâ hâlihi muattal ve metruk kalması bâdi-i (başlayan) harâb olduğundan mâ adâ bundan böyle dahi eyyâm-ı kalîle müruruna değîn külliyyen mündehim (yıkılmak) olmak ihtimali galib olmakla menzil-i mezkuru teleften li-ecli'l-vikâye (koruma) cânib-i beytûmalden zabt ve lede'l-müzayede semen-i (para) misliyle âhara bey olunup (...) ve gâib-i mezkurun meeline (dönüş) değîn li-ecli'l-hıfz mümza ve mahtum defteriyle maan maliye-i hazine celilesine irsal ve teslim (...)”⁷⁰

Aşağıdaki fetvalarda aktarılacağı üzere zikri geçen mahkeme örneğinde mefkûdun nafakaya ihtiyacı olan eşi, usulü ve fûrûu olsaydı satılan evin parasından onların nafakasına harcama yapılabilirdi.

“Ziyan olmasından korkulduğu için hâkim tarafından satımına izin verilen urûz cinsi menkul ve gayrimenkul malların kıymeti mefkûdun eşinin, usulü ve fûrûunun nafakasına harcanabilir. Çünkü bu mallar artık nafaka cinsinden olan mallara dönüşmüştür”⁷¹ şeklindeki Hanefî görüşü fetvalara da yansımıştır.

⁶⁵ Habergetiren, “Mecelle Şârihi Ali Haydar Efendi ve Mefkûd Risâlesi”, 510.

⁶⁶ Habergetiren, “Mecelle Şârihi Ali Haydar Efendi ve Mefkûd Risâlesi”, 512.

⁶⁷ Orhan Çeker, *Nafaka Kanunu* (İstanbul: Ebru Yayınları, 1985), 82.

⁶⁸ Çeker, *Nafaka Kanunu*, 83.

⁶⁹ “Sak, hâkim tarafından dava konusu olan meseleye ve bu meseledeki kararına dair hazırlanan belgedir.” Süleyman Kaya, “Sak”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2008), 35/586.

⁷⁰ Mehmet Aziz Çavuşzâde, *Dürri's-Sukûk* (İstanbul: y.y., 1277/1861), 141.

⁷¹ İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr*, 6/459; Bilmen, *Hukuk-ı İslâmiyye*, 7/217.

“Yedi seneden beri mefkûd olan Zeyd’in menzili harap olup tamir olunacak malı olmayup bey’ olunmasa inhidam (yıkılma) ve fesad havfi olmakla hâkim Zeyd’in mallarına kayyım nasb ettiği zevcesi Hind ol menzili re’y-i hâkimle bey’ edüp semenini hıfza kadire olur mu? el-Cevab: Olur. Bu suretde Hind ol menzili vech-i muharrer üzere semen-i misline bey’ edüp semeni yedinde nakid olduktan sonra Hind’den ve Zeyd’den olan evlad-ı sığarının nafakaya ihtiyaçları olmakla hâkim semen-i mezburdan Hind ve evladına kadr-i kifaye nafaka takdir edüp sarf için Hind’e izin verse sahih olur mu? el-Cevab: Olur.”⁷²

Mefkûdun eşinin nafakasının sağlanmasının başka bir yolu mefkûdun emanet bıraktığı malların veya alacağının ilgililerden kadın tarafından tahsil edilmesidir. Hanefilerin bu mesele ile alakalı görüşü şöyledir: “Mefkûdun borçlusu veya müstevdai yanında nafaka cinsinden olan paralar konusunda borçlu, iddiada bulunan kadının mefkûdun eşi olduğunu itiraf ve ikrar ederse, bu paralar kadının nafakasına harcanabilir”⁷³ Hanefilerin bu görüşü fetva mecmualarına da yansımaktadır. İlgili fetvada, eşine herhangi bir nafaka bırakmadan başka bir memlekete giden mefkûd kocanın bir şahsa verdiği borç paradan eşinin mahkemede nafaka takdir ettirip ettiremeyeceği sorulmaktadır. Buna cevaben, elinde mefkûdun parası bulunan borçlu kişi kendisinde mefkûda ait para bulunduğunu ve talepte bulunan kadının mefkûdun eşi olduğunu itiraf etmesi şartıyla o paradan hâkimin, mefkûdun eşinin nafakasına harcama izni verebileceği ifade edilmektedir.⁷⁴

Zikredilen ilgili fetvanın yürürlüğünü gösteren mahkeme kararı da bulunmaktadır. 1775 tarihli Antakya Mahkemesi’ndeki kayda göre kadın nafaka ve giyeceğe ihtiyacı olduğunu ve mefkûd kocasına borçlu olan kişinin elinde bulunan paranın nafakası için kendisine verilmesini mahkemeden talep etmektedir. Borçlu kişi, kadının mefkûdun eşi olduğunu ikrar edince hâkim, borçlunun elindeki paradan kadının nafakasına harcanmasına izin vermektedir.

“(…) Hanife hatun (...) âhar diyara gidüp hayatı ve memâtı malum olmayan zevcim mezbur Mehmed b. Paşa’nın merkum Mustafa’nın yed ve zimmetinde kırk guruş hakkı olup ve ben eşedd-i ihtiyac ile nafaka ve kisveye muhtac olmamla bade’s-sual zevcim gâib-i mezburun malından merkum Mustafa meblağ-ı mezbur kırk guruşa ve mezbure Hanife’ye gâib-i mezburun zevce-i menkûhesi olduğuna mukırr (ikrar) ve mu’terif (itiraf) olmakla Hâkim Efendi hazretleri dahi tarih-i mezburdan beher yevm beşer para nafaka farz ve takdir ve merkum Mustafa’dan ahz ü kabzına ve nafakasına harc ve sarfa mezbure Hanife hatuna izin vermeğin 1775.”⁷⁵

⁷² Şeyhülislâm Minkârizâde Yahya Efendi, *Fetâvâ-yı Yahya Efendi*, 149b.

⁷³ Serahsî, *el-Mebsût*, 11/41; Merğînânî, *el-Hidâye*, 1/374; Aynî, *el-Binâye*, 6/811.

⁷⁴ Şeyhülislâm Minkârizâde Yahya Efendi, *Fetâvâ-yı Yahya Efendi*, 29b.

⁷⁵ Sevcan Bostancıoğlu, *9 Numaralı Antakya Şer’iyye Sicili’nin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi (1188-1191/1774-1777) (Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015)*, 256.

Fetva mecmualarında, mefkûd kişi parasını müstevda emanet bıraktığında, müstevda iddia sahibi kadının mefkûdun eşi olduğunu ikrar ederse, emanet paranın kadının nafakasına harcanabileceğini beyan eden fetva bulunmaktadır.⁷⁶ Bununla beraber başka bir fetvada şöyle denmektedir: “Müstevda mefkûdun yanında bulunan parasını hâkim izni olmaksızın mefkûdun eşine, nafakasını sağlaması için verirse kendi adına mefkûdun eşine hibe yapmış sayılır ve mefkûd döndüğünde müstevdadan o parayı tazmin edebilir.”⁷⁷ Gerek fetvalar ve gerekse mahkeme kararlarında görüldüğü üzere hâkimin izni, borçlu ve müstevdanın kadına teslim ettiği nafakanın hukuki durumunu etkilemektedir.

Zikri geçen mahkeme kararı ve son üç fetvada da görüldüğü üzere Hanefîlerin, borçlu, müstevda ve hibe konularıyla ilgili görüşlerinin⁷⁸ Osmanlı hukukunda da yer aldığını söylemek mümkündür. Ayrıca *Mefkûd Risalesi*'nin 29⁷⁹ ve 31'inci⁸⁰ maddeleri ile Nafaka Kanunu'nun 274⁸¹ ve 269'uncu⁸² maddeleri ve Hukûk-ı Âile Kararnâmesi'nin 99'uncu⁸³ maddesi Hanefî görüşü ve fetvalara uygun olarak ele alınmıştır.

3.2. Osmanlı Hukukunda Mefkûdu Nafaka ile Sorumlu Tutma Yolu Olarak İstidâne

İstidâne kelimesi, hem alacak hem borç anlamını barındıran deyn kelimesinden türemiştir. İstidâne de çift anlamlı olup hem “borç istemek” hem de “alacağını istemek” manasında kullanılmaktadır. Ancak “borç istemek” anlamı daha yaygın olarak kullanılmaktadır.⁸⁴ İstidlâhta ise istidâne, kişinin kendisi veya başkası adına borçlanmasını ifade eder.⁸⁵

Mefkûdun, eşinin ve çocuklarının nafakasını sağlayacak nafaka cinsinden bir malı olmaması durumunda eşin ve çocuklarının nafakasını sağlamak için geriye sadece eşe mefkûd kocası adına istidâne yolu kalmaktadır. Mefkûdun nafaka cinsinden malı yoksa ve mefkûd

⁷⁶ Şeyhülislâm Minkârîzâde Yahya Efendi, *Fetâvâ-yı Yahya Efendi*, 28a.

⁷⁷ Şeyhülislâm Feyzullah Efendi, *Fetâvâ-yı Feyziye*, haz. Süleyman Kaya (İstanbul: Klasik Yayınları, 2009), 343.

⁷⁸ Serahsî, *el-Mebûsât*, 11/42; Merğînânî, *el-Hidâye*, 1/375; Aynî, *el-Binâye*, 6/811.

⁷⁹ Habergetiren, “Mecelle Şârihi Ali Haydar Efendi ve Mefkûd Risâlesi”, 512.

⁸⁰ Habergetiren, “Mecelle Şârihi Ali Haydar Efendi ve Mefkûd Risâlesi”, 513.

⁸¹ Çeker, *Nafaka Kanunu*, 84.

⁸² Çeker, *Nafaka Kanunu*, 83.

⁸³ *Hukuk-ı Aile Kararnamesi*, haz. Orhan Çeker (Konya: Mehîr Vakfı Yayınları, 2016), 44.

⁸⁴ İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, “dyn”, 2/1468; Aydın, “İstidâne”, 23/322; Mehmet Aykanat-Abdussamet Uslu, “Osmanlı Hukukunda İstidâne İzni ve Günümüz Hukukuna Yansımaları”, *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 13/1 (2018), 413.

⁸⁵ Bilmen, *Hukuk-ı İslâmiyye*, 7/210; Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, 262.

zengin değilse usulleri nafakalarını sağlamak için onun adına borçlanamazlar. Normal şartlarda fûrûun usulüne karşı nafaka vermekle yükümlü olması için aranan şartlardan biri fûrûun maddi gücünün bulunması veya çalışarak para kazanmaya kuvvetinin bulunup bulunmamasıyla alakalıdır. Buradaki kıstas fûrûun mülkünün veya çalışarak sahip olduğu paranın kendisine, çocuklarına ve eşinin nafaka harcamalarının üzerindeki bir miktara varmasıdır. Hali hazırdaki parası ancak kendisine, çocuklarına veya hanımının nafaka giderlerini karşılıyorsa fûrûun (mefkûdun) usulüne karşı nafaka yükümlülüğü bulunmamaktadır.⁸⁶ Mefkûd zengin ise usullerinin nafakasını sağlama sorumluluğu devam eder.⁸⁷

Yukarıda zikri geçtiği üzere istidâne ile alakalı Hanefî mezhebi içinde farklı görüşler bulunmaktadır. Ebû Hanîfe'nin ilk görüşüne göre, mefkûdun hiçbir malı yoksa karısı, hâkimin izni ile mefkûd kocası döndüğünde ödemesi şartıyla onun adına borçlanabilir. Ebû Hanîfe diğer görüşünde ise bu durumda eşin mefkûd kocası adına borçlanamayacağını söylemektedir. İmam Züfer ise mefkûdun karısı mefkûd kişinin kendi kocası olduğunu ispatlarsa onun adına borçlanabileceği görüşündedir.⁸⁸ İmam Züfer'in bu icthadı mezhepteki müftâbih görüştür.⁸⁹

3.2.1. Mefkûdun Eşinin ve Fûrûunun Nafakası İçin İstidâne

Osmanlı fetva mecmualarında da kadının, nafakası için mefkûd kocası adına borçlanabileceğine dair fetva örnekleri bulunmaktadır. Nafaka Kanunu 264⁹⁰ ve Hukûk-ı Âile Kararnâmesi 97'inci maddelerine⁹¹ göre eş, mefkûd kocası adına hâkim izniyle borçlanabilir.

Şeyhülislâm Minkârizâde Yahya Efendi bir fetvasında, nafaka takdiri hâkim tarafından belirlenmeden önce kadının, kendi malından nafakasını karşılması durumunda mefkûd kocası döndüğünde yaptığı harcamanın bedelini kocasından alamayacağını söylemektedir.⁹² İlgili başka bir fetvada ise nafakanın hâkim takdiri ile olması halinde mefkûd kocanın, döndüğünde nafaka bedelini eşine ödemesi gerektiği ifade edilmektedir.⁹³

⁸⁶ Kâsânî, *Bedâ'î u's-sanâî*, 4/34; Zeyla'î, *Tebyînü'l-hakâik*, 3/64; "Nafaka", 41/75.

⁸⁷ Aynî, *el-Binâye*, 6/809; Âbidîn, *Reddül-muhtâr*, 6/460.

⁸⁸ Serahsî, *el-Mebsût*, 11/42; İbn Nüceym, *el-Bahrü'r-râik*, 4/201.

⁸⁹ Halebî, *Mülteka'l-Ebhûr*, 1/302; İbn Âbidîn, *Reddül-muhtâr*, 5/330.

⁹⁰ Çeker, *Nafaka Kanunu*, 144.

⁹¹ *Hukuk-ı Aile Kararnamesi*, 44.

⁹² Şeyhülislâm Minkârizâde Yahya Efendi, *Fetâvâ-yı Yahya Efendi*, 112b.

⁹³ Şeyhülislâm Çatalcalı Ali Efendi, *Fetâvâ-yı Ali Efendi*, 1/89.

İstidâne ile ilgili fetvalarda vurgulanan noktalardan birisi de nafakanın “*kadr-i ma’rûf*” veya “*kadr-i kifâye*”⁹⁴ olmasıdır. Yani nafaka kadının normal (zaruri) ihtiyaçlarını giderecek miktarda olmalıdır. Normal ihtiyacının dışındaki harcamalar “*kadr-i ma’rûf*” veya “*kadr-i kifâye*” kapsamına girmemektedir.

Kadının talep ettiği nafakanın normal ihtiyaçları giderecek miktardan fazla olduğunda mefkûd koca geri döndüğünde bu fazlalığı kadına veya borç aldığı kişiye vermeyebilir.⁹⁵ Çatalcalı Ali Efendi bu konuyla alakalı fetvasında, mefkûd kocasının kendisine nafaka bırakmadan başka bir memlekete gittiğini söyleyen kadının, hâkime normalin üzerinde bir nafaka takdir ettirmesi durumunda, mefkûd kocanın geri geldiğinde normal miktardan daha çoğunu verme mecburiyetinin bulunmadığını söylemektedir.⁹⁶

Osmanlı mahkemelerinde de mefkûdun eşi ve fûrûunun nafakalarını sağlamak için hâkim kararıyla istidâneye izin verilmekte ve istidâne davalarının muhtevasında bazı hususlar bulunmaktadır. Nafakanın normal miktarda olduğu bazen “*kadr-i ma’rûf*” ifadesi kullanılarak bazen de kadının “*zaruri ihtiyacını karşımak*” şeklinde ifade edilmektedir. Ayrıca her istidâne kararında günlük nafaka miktarı “*rayicu’l-vakt*” (güncel piyasa değeri) terimi de eklenerek belirlenmektedir. Kararın sonunda kadına mefkûd kocası adına istidâne izni verilmekte ve “*vakt-i zafer*” (mefkûda ulaşıldığında) veya “*ele geçtiği*” ifadesi kullanılarak mefkûdun geri döndüğünde, alınan borcu ödemesine karar verilmektedir. Bunların yanı sıra kayıtlarda çoğunlukla “*nafaka, kisve ve nafaka cinsinden bir şey bırakmadığına dair yemin ettikde*” şeklindeki ifadelerdeki “*nafaka*” kelimesi ile örfen yiyecek kastedildiği; “*nafaka cinsinden*” kelimeleri ile Ali Haydar Efendi’nin *Mefkûd Risalesi*’nin 27’inci⁹⁷ maddesinde zikrettiği gibi altın, gümüş vb. paraların kastedildiği anlaşılmaktadır. Mahkeme kayıtlarında, kadınların şer’î nafaka kapsamında olan mesken-konut ihtiyaçlarından bahsedilmemesi onların barınacakları konutlarının bulunduğunu göstermektedir. Yine istidâne davalarında kadın, nafakasının olmadığını ve mefkûd kocasının kendisine nafaka bırakmadığını veya göndermediğini yemin ederek beyan etmektedir. Kadının nafakası bulunmadığına dair yemin etmesinin yeterli olacağı görüşü Nafaka Kanunu 263⁹⁸ ve 278’inci⁹⁹ maddelerinde de geçmektedir.

⁹⁴ Şeyhülislâm Minkârizâde Yahya Efendi, *Fetâvâ-yı Yahya Efendi*, 115a.

⁹⁵ Merğînânî, *el-Hidâye*, 1/327; Halebî, *Mülteka’l-Ebhûr*, 1/300; İbn Âbidîn, *Reddül-muhtâr*, 10/278.

⁹⁶ Şeyhülislâm Çatalcalı Ali Efendi, *Fetâvâ-yı Ali Efendi*, 1/89.

⁹⁷ Habergetiren, “Mecelle Şârihi Ali Haydar Efendi ve Mefkûd Risâlesi”, 512.

⁹⁸ Çeker, *Nafaka Kanunu*, 82.

⁹⁹ Çeker, *Nafaka Kanunu*, 85.

Yukarıda zikredilen terimleri ve davanın işleyiş usulünü ulaşabildiğimiz istidâne davalarının hepsinde görmekteyiz. Örneğin 1633 tarihli Rumeli Sadâreti Mahkemesi'ne yansıyan kayıtta, kadın kocasının uzun süredir mefkûd olduğuna ve kendisine nafaka, elbise ve nafaka cinsinden hiçbir mal bırakmadığına dair yemin etmektedir. Hâkim de kadının zaruri ihtiyaçları için günlük beş akçe nafaka takdir ederek kadına gerektiğinde mefkûd kocası adına borçlanma izni vermektedir. Borç alınan nafaka bedelinin ise mefkûd koca döndüğünde ondan tahsil edilmesine karar verilmektedir.¹⁰⁰

Mefkûd koca, fûrûunun nafakasını sağlamakla yükümlü olduğu için bazı kayıtlarda eşinin yanısıra çocuklarının da nafakası için mefkûd koca hakkında istidâne davası açılmaktadır. Hâkim de mefkûd kocanın eşi ve çocuğuna ayrı ayrı nafaka takdirinde bulunarak gerektiğinde borçlanma izni vermektedir. Örneğin 1676 tarihli İstanbul Mahkemesi'ndeki bir kayıtta, kadın kendisinin ve mefkûd kocasından olan küçük çocuğunun yiyecek, giyecek ve diğer zaruri ihtiyaçlarının karşılanması için nafaka takdir edilmesini talep etmektedir. Hâkim de her ikisi için günlük altışar akçe toplamda on iki akçe nafaka takdir ederek gerektiğinde nafakaları için kadının borçlanmasına ve mefkûd kocası döndüğünde bedelin ondan tahsil edilmesine karar vermektedir.¹⁰¹

1667 tarihli Bâb Mahkemesi'ndeki bir kayıtta, eşin hizmetçi ihtiyacı da nafaka kapsamında değerlendirilerek kadının hem kendisi hem de iki çocuğu ve ayrıca kadının hizmetçi ihtiyacı için nafaka takdir edilmekte ve mefkûd koca adına kadının borçlanmasına izin verilmektedir.¹⁰²

3.2.2. Mefkûdun Usulünün Nafakası İçin İstidâne

¹⁰⁰ Rumeli Sadâreti Mahkemesi 56 Numaralı Sicil (H. 1042-1043/ M. 1633), haz. Fuat Recep-Sabri Atay (İstanbul: İSAM Yayınları, 2011), 97; Diğer örnek için bk: Bâb Mahkemesi 3 Numaralı Sicil (H.1077/ M. 1666-1667), haz. Rifat Günalan (İstanbul: İSAM Yayınları, 2011), 129.

¹⁰¹ İstanbul Mahkemesi 18 Numaralı Sicil (H.1086-1087/M.1675-1676), haz. Salih Kahrıman-Fuat Recep-Sabri Atay-Hüseyin Kılıç-Yılmaz Karaca-Rasim Erol (İstanbul: İSAM Yayınları, 2010), 109.

¹⁰² Bâb Mahkemesi 3 Numaralı Sicil, 159.

Mefkûd kişi eşinin, çocuklarının yanısıra eğer zengin ise nafakaya muhtaç¹⁰³ olan usulünün de nafakasını karşılamak zorundadır.¹⁰⁴ Nafaka Kanunu 488. maddesinde¹⁰⁵ mefkûdun, usulünün nafakasını karşılamakla da yükümlü olduğu beyan edilmektedir. Mahkeme kayıtlarında mefkûd kişilerin fakir anne ve babalarının nafakalarını karşılamakla sorumlu olduklarına dair hükümler bulunmaktadır. Ayrıca gerektiğinde onlara mefkûd adına istidâne izni verilmektedir.

1575 tarihli Galata Mahkeme Defteri'nde, hâkim, mefkûdun güçsüz ve yaşlı annesi için mefkûd oğlunu günlük iki akçe nafaka ile sorumlu tutmaktadır. Ayrıca gerektiğinde mefkûd oğlu adına borçlanabileceğine ve ihtiyaçlarına harcayabileceğine hükmetmektedir.

“Hâkim, hâric-i mahrûse-i Galata mahallâtından Mahalle-i Cedîde'de sakine olan, reis-i sultânî Ali b. Musa'nın âcize annesi Fatma bt. Mahmud'un nafakası, kisvesi sâir havâic-i zarûriyyesi için gâib oğlu Ali reis üzerine, zeylde mezkûr tarihten itibaren yevmî iki akçe farz ve takdir etti. Hâkim, meblağ-ı mefrûzu istidâne edip kendisi için sarf etmesine mezbureye izin verdi. 1575”¹⁰⁶

1680 tarihli Eyüb Mahkeme Defteri'ndeki bir kayıttan ise mefkûdun babası, kendisinin yaşlı, hasta ve çalışıp kazanmaya güç ve kuvvetinin olmadığı gerekçesiyle yiyecek ve giyecek ihtiyaçlarını gidermek için mefkûd oğlunun nafakasını karşılaması talebiyle dava açmaktadır. Hâkim de mefkûd oğul üzerine babasının yiyecek ve giyecek masraflarını giderecek miktarda günlük sekiz akçe nafaka takdir etmektedir. Ayrıca hâkim babaya istidâne izni vermektedir.¹⁰⁷

3.2.3. Mefkûdun Civar Hısımlarının Nafakası İçin İstidâne

Hanefî mezhebine göre hâkim, *Mefkûd Risalesi* 28'inci¹⁰⁸ maddede geçtiği üzere mefkûdun kardeşi, amcası, dayısı, halası ve teyzesi gibi civar hısımlarının nafakasının mefkûdun malından verilmesine hükmedemez.¹⁰⁹ Osmanlıda resmi mezhep olarak Hanefî mezhebi yürürlükte olmasına rağmen 1910 tarihli Nevşehir Mahkemesi'nde, Hanefîlerin civar hısımlığı nafakası

¹⁰³ “Hanefîlere göre usulün fakir olması yeterlidir. Anne babanın nafaka kazanmaya sağlıkları el verse de fîrûun usullerinin nafakasını sağlamaları gerekir.” Geniş bilgi için bk: Serahsî, *el-Mebsût*, 7/222; Zeyla'î, *Tebyînü'l-hakâik*, 3/62; Halebî, *Mülteka'l-Ebhûr*, 1/304.

¹⁰⁴ Serahsî, *el-Mebsût*, 11/38; Merğînânî, *el-Hidâye*, 1/374; Aynî, *el-Binâye*, 6/809-810; İbn Âbidîn, *Reddül-muhtâr*, 6/460.

¹⁰⁵ Çeker, *Nafaka Kanunu*, 144.

¹⁰⁶ *Galata Mahkemesi 5 Numaralı Sicil (H.983-984/M.1575-1576)*, haz. Mehmet Akman (İstanbul: İSAM Yayınları, 2011), 46.

¹⁰⁷ *Eyüb Mahkemesi 90 Numaralı Sicil (H.1090-1091/M.1679-1680)*, haz. Fuat Recep-Hüseyin Kılıç-Rasim Erol-Sabri Atay-Salih Kahrıman-Yılmaz Karaca (İstanbul: İSAM Yayınları, 2011), 519.

¹⁰⁸ Habergetiren, “Mecelle Şârihi Ali Haydar Efendi ve Mefkûd Risâlesi”, 512.

¹⁰⁹ Merğînânî, *el-Hidâye*, 1/374; Aynî, *el-Binâye*, 6/810; Bilmen, *Hukuk-ı İslâmiyye*, 7/217.

hakkındaki görüşünün zıddına mefkûd kişi hakkında civar hısımlığı nafakasını ödeme kararı verilmektedir. Nevşehir Mahkemesi hâkimi bu kararı kendi görüşüne göre değil mahkemeye sultan tarafından gönderilen fermana (fiziki verisine araştırılan kaynaklarda ulaşılamamış olsa da) göre vermektedir. Çünkü hâkimlerin mezhep içindeki ihtilafli konularda bir tercihte bulunması veya diğer mezhebin görüşünü tercih ederek hüküm verme yetkileri bulunmamaktadır.¹¹⁰ Ferman, Hanbelî¹¹¹ mezhebindeki “civar hısımlığı nafakası için hâkim tarafından istidâne izni verilirse fakir civar hısım kendi nafakası için diğer zengin civar hısımı adına borçlanabilir”¹¹² şeklindeki görüşü kanunlaştırmış olmalıdır. Hâkim de bu ferman gereği Hanefî mezhebi görüşünün zıddına Hanbelî mezhebi görüşüne göre hüküm vermektedir.

Zikri geçen mahkeme kaydında mefkûdun annesi, hem kendisi hem de mefkûdun küçük erkek kardeşinin hem yiyeceğe hem de giyeceğe çok fazla ihtiyaçlarının olduğunu söylemektedir. Kadın, mahkemedeki mefkûd oğlunun hem kendisinin hem de onun civar hısımı olan fakir erkek kardeşinin nafakasını ödemesini istemektedir. Hâkim de mefkûdun annesi ve civar hısımı olan erkek kardeşinin nafaka ihtiyaçları için günlük üç kuruş takdir etmektedir. Ayrıca hâkim ilgili nafaka miktarını annenin mefkûd oğlu adına borçlanabilmesine izin vermektedir.”¹¹³

Sonuç

Fetvalar ve mahkeme kayıtlarından hareketle İslam hukukunun Osmanlı uygulaması özelinde mefkûdun eşi, usulü, fûrûu ve civar hısımlarının nafakası çerçevesinde ele alınan bu çalışmanın neticesinde şunlar söylenebilir:

Diğer hukuk davalarında olduğu gibi mefkûdun nafaka yükümlülüğü ile alakalı hükümler Osmanlı hukuk tarihinin büyük bir kısmında Hanefî mezhebinin görüşlerine mutabıktır. Ancak mefkûdun nafaka yükümlülüğü ile ilgili iki meselede resmi mezhep bazı

¹¹⁰ Aydın, *Osmanlı Hukuku Devleti Aliyye'nin Temeli*, 279.

¹¹¹ “Şâfiî ve Mâlikî mezheplerine göre sadece mefkûd için değil normal durumlarda da civar hısımlar arasında nafaka mükellefiyeti yoktur. Hanbelîlere göre ise ashab-ı ferâiz ve asabe arasında karşılıklı civar hısımlığı nafakası mümkündür.” Geniş bilgi için bk. Şîrâzî, *el-Mühezzebe*, 3/160; Sahnûn, *el-Müdevvene*, 2/263; İbn Kayyim el-Cevziyye, *Câmiu'l-fikh*, thk. Yüsrî Seyyid Muhammed. (b.y.: Dâru'l-Vefâ, 1420/2000), 6/250; “Nafaka”, 41/84.

¹¹² Süleymân b. Ahmed el-Merdâvî, *el-İnsâffî marifeti'r-râcih mine'l-hilâf alâ mezhebi'l-İmâmi'l-mübeccel Ahmed b. Hanbel*, thk. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türkî. (b.y.: Matba'atü Hecr, 1996-1416), 24/416-417; Buhûtî, *Şerhu Münteha'l-İrâdât*, 5/680.

¹¹³ Serkan Erdoğan, *13 Numaralı Nevşehir Şer'iyye Sicili'nin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi* (Nevşehir: Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 234.

dönemlerde dikkate alınmamıştır. İlk meselede, yıkılma ve zarara uğrama ihtimali olmayan urûz malların da satılıp ilgili nafaka alacaklılarının ihtiyaçlarına harcanabilmesine cevaz veren diğer mezheplerin görüşleri hem fetvalara hem de mahkeme kararlarına yansımıştır.

Hanefî mezhebinin resmi mezhep olarak uygulandığı dönemi de kapsayan şeyhülislâm Ebüssuûd Efendi dönemi ve onun vefatından sonraki seksen yıllık sürede mahkemelerde diğer mezheplerin bu konudaki görüşleri uygulanmıştır. Zikri geçen ilgili mahkeme kararları bu iddiayı desteklemektedir. Mahkeme kararlarını etkileyen gerekçe ise Ebüssuûd Efendi'nin bu konudaki fetvası (ma'rûz) ve bu fetvaya dayanılarak çıkarılan sultan fermanıdır. Fiili veri olarak kayıtlarına ulaşılamamışsa da böyle bir fermanın mevcut olduğunu ve sadece ilgili sultanın döneminde uygulandığını Ali Haydar Efendi de *Mefkûd Risalesi*'nde zikretmektedir. Bununla beraber 1639 tarihli Harput ve 1655 tarihli Eyüb Mahkeme Defterleri'ndeki kayıtlar ise bu uygulamanın sadece fermanı yayınlayan sultan döneminde değil 1655 yılına kadar ki sultanların idare dönemlerinde de yürürlükte olduğunu göstermektedir. 1655 yılından sonra ise şeyhülislâm Minkârizâde Yahya Efendi'nin Hanefî mezhebinin görüşüne mutabık verdiği fetva ve muhtemelen fetvanın fermanlaştırılması ve mahkemelere gönderilmesi ile hâkimler, artık Ebüssuûd Efendi'nin dönemindeki fermana göre hüküm vermemektedir. Böyle bir yorumun gerekçesi ise 1655 yılından sonraki mahkeme kayıtlarında diğer mezheplerin görüşüne göre nafaka verilmesi hükümleri bulunmamasıdır.

Resmi Hanefî mezhebinin klasik yaklaşımına aykırı olarak karşımıza çıkan ikinci durum ise “*mefkûdun civar hısımlarına karşı nafaka yükümlülüğü mecburiyeti olmadığı*” şeklindeki Hanefî mezhebi görüşünün çok kısa bir dönem Osmanlı mahkemelerinde uygulanmamasıdır. 1910 tarihli Nevşehir Mahkemesi'ndeki bir kayıтта Hanefîlerin zikri geçen görüşünden sarf-ı nazar edilerek, Hanbelîlerin “*civar hısımlığı nafakası için hâkim tarafından istidâne izni verilirse fakir civar hısım kendi nafakası için diğer zengin civar hısımları adına borçlanabilir*” şeklindeki görüşüne dayanılarak mefkûd hakkında civar hısımlığı nafakasına hükmedilmektedir. Yine burada hâkim, civar hısımlığı nafakası konusunda kendisine gönderildiği varsayılan fermanın gereğini yerine getirerek hüküm vermiştir denilebilir.

İmam Züfer'in kocası mefkûd kadının, nafakasını sağlamak için istidâne yapabilir şeklindeki müftâbih görüşünün hem Klasik hem de Tanzimat Dönemleri Osmanlı mahkemelerinde de yürürlükte olduğu ve kocası mefkûd kadınların bu ictihaddan çokça faydalandığı görülmektedir.

Sonuç olarak hem fetva mecmualarında bulunan fetvalar hem de mahkeme kayıtlarına yansıyan örnekler gözönüne alındığında Osmanlı hukukunda, mefkûdun eşi, usulü, fûrûu ve

civar hısımlarına karşı nafaka sorumluluğu ile alakalı hükümlerin -belli dönemler hariç- Hanefî mezhebinin görüşlerine uygun düştüğü söylenebilir.

Bu çalışma ile İslam hukuk tarihine küçük bir katkı sunulması hedeflenmektedir. O katkının da maslahat-zaruret gerekçeleri ile gerektiğinde resmi mezhep uygulamalarından vazgeçilip diğer mezheplerin görüşlerinin yürürlüğe konulmasının, sadece 1917 Aile Hukuku Kararname'sinin çıkarıldığı dönemde değil Klasik Osmanlı Dönemi'nin bir kısmında kadının nafakasız bırakılmasının boşanma sebebi olarak kabul edilmesi konusunda Şâfi mezhebinin görüşünün uygulanması örneğindeki gibi mefkûdun nafaka yükümlülüğünde de mümkün olduğunun üç adet mahkeme kararı ile tespit edilebilmiş olmasıdır diye düşünülmektedir.

Araştırmamızın nispeten eksik kaldığı yön çalışmada ulaşılan sonucun/kanaatin üç adet mahkeme kararına dayanmış olmasıdır. Bu eksiklik bundan sonra bu konuda yapılabilecek araştırmalarda telafi edilebilir.

Çalışmadaki Osmanlı hukukundaki mefkûdun nafakası ile alakalı örnek hükümler, günümüzde bu konuyla alakalı ortaya çıkan-çıkabilecek olan meselelere ışık tutabilir.

Kaynakça

- Akgündüz, Ahmed. *Mukayeseli İslâm ve Osmanlı Hukuku Külliyatı*. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1986.
- Aydın, Mehmet Âkif. "İstidâne", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 23/322. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2001.
- Aydın, Mehmet Âkif. *Osmanlı Hukuku Devleti Aliyye'nin Temeli*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2020.
- Aykanat, Mehmet-Uslu, Abdussamet. "Osmanlı Hukukunda İstidane İzni ve Günümüz Hukukuna Yansımaları". *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 13/1 (2018), 411-444.
- Aynî, Ahmed b. Musa. *el-Binâye fî şerhi'l-Hidâye*. 12 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 2. Basım, 1410/1990.
- Bâb Mahkemesi 3 Numaralı Sicil (H.1077/M. 1666-1667)*. haz. Rifat Günalan. İstanbul: İSAM Yayınları, 2011. <http://www.kadısicilleri.org/index.php>

- Bardakoğlu, Ali. “Vesâyet”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 43/66-70. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2013.
- Bilmen, Ömer Nasuhi. *Hukuk-ı İslâmiyye ve Istilâhâtı Fikhiyye Kâmusu*. İstanbul: Bilmen Yayınevi, 1976.
- Bostancıoğlu, Sevcan. *9 Numaralı Antakya Şer’iyye Sicili’nin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi (1188-1191/1774-1777)*. Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015.
- Buhûtî, Yunus b. İdris. *Keşşâfü’l-kınâ’ an metni’l-İknâ’*. thk. Muhammed Emîn ed-Dinnâvî. 5 Cilt. Beyrut: Âlemü’l-Kütüb, 1418/1997.
- Buhûtî, Yunus b. İdris. *Şerhu Münteha’l-İrâdât*. thk. Abdulmuhsin et-Türkî. 7 Cilt. b.y.: Müessesetü’r-Risale, 1420/2000.
- Cündî, İshâk b. Mûsâ. *Muhtasar-ı Halil*. Lübnan: Daru’l-Kütübü’l-İlmiyye, 1415/1995.
- Çalış, Halit. *İslâm Hukukunda Ehliyet Teorisi*. Konya: y.y., 2004.
- Çavuşzâde, Mehmet Aziz. *Dürrü’s-Sukûk*. İstanbul: y.y., 1277/1861.
- Çeker, Orhan. *Nafaka Kanunu*. İstanbul: Ebru Yayınları, 1985.
- Çelikan, Serkan. *Mecelle’nin Külli Kaidelerinin Hadislerdeki Dayanakları*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2021.
- Debûsî, Ömer b. İsa. *Takvîmü’l-edille*. thk. Halil Muhyiddin. Beyrut: Dâru’l-Kütübü’l-İlmiyye, 1421/2001.
- Dirik, Mehmet. “İslam Aile Hukukunda Kocanın Nafaka Mükellefiyetini Düşüren Haller”. *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* 25 (2015), 135-159.
- Dirik, Mehmet-Hira, Ayhan. “İslam Hukukunda Gaibin Yargılanması”. *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* 38 (2021), 71-101.
- Dönmez, İbrahim Kâfi. “Fıkıh Usulü Yazımında ve Öğretiminde Yanlış Bir Ezber ve Düşündürdükleri: Mefkûd Örneği”. *İslâm Araştırmaları Dergisi* 47 (2022), 1-65.
- Erdoğan, Mehmet. *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2005.

- Erdoğan, Serkan. *13 Numaralı Nevşehir Şer'iyye Sicil'i'nin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi*. Nevşehir: Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Eyüb Mahkemesi 61 Numaralı Sicil (1065-1066/1655)*. haz. Baki Çakır. İstanbul: İSAM Yayınları, 2011. <http://www.kadiscilleri.org/index.php>
- Eyüb Mahkemesi 90 Numaralı Sicil (H.1090-1091/M.1679-1680)*, haz. Fuat Recep-Hüseyin Kılıç-Rasim Erol-Sabri Atay-Salih Kahriman-Yılmaz Karaca. İstanbul: İSAM Yayınları, 2011. <http://www.kadiscilleri.org/index.php>
- Ezherî, Salih Abdussemi'. *Cevâhirü'l-İklîl alâ Muhtasari'l-İmami Halil*. 2 Cilt. Beyrut: Mektebetü's-Sekâfiyye, t.s.
- Galata Mahkemesi 5 Numaralı Sicil (H.983-984/M.1575-1576)*. haz. Mehmet Akman. İstanbul: İSAM Yayınları, 2011. <http://www.kadiscilleri.org/index.php>
- Gözübenli, Beşir. "Mefkûd", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 28/353-356. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2003.
- Habergetiren, Ömer Faruk. "Mecelle Şârihi Ali Haydar Efendi ve Mefkûd Risâlesi". *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi* 22 (2013), 493-516.
- Hacak, Hasan. "Urûz", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 42/181-183. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2012.
- Hallâf, Abdulvehhâb. *el-Ahvâlü's-şahsiyye*. Kuveyt: Dâru'l-Kalem, 1410/1990.
- Halebî, Muhammed b. İbrahim. *Mülteka'l-Ebhur*. thk. Vehbî Süleyman el-Ulbânî. 2 Cilt. b.y.: y.y., 1406/1986.
- Hudârî, Muhammed b. Afîfî. *Usûli'l-fikh*. İskenderiye: el-Mektebetü't-Ticâriyyetü'l-Kübrâ, 1422/2002.
- Hukûk-ı Âile Kararnâmesi*. haz. Orhan Çeker. Konya: Mehîr Vakfı Yayınları, 2016.
- İbn Âbidîn, Abdilazîz el-Hüseyinî. *Reddû'l-muhtâr ale'd-dürri'l-muhtâr*. thk. Ali Muhammed Muavved. 13 Cilt. Riyad: Dâru Âlemi'l-Kütüb, 1423/2003.

- İbn Kayyım el-Cevziyye, *Câmiu'l-fikh*. thk. Yüsri Seyyid Muhammed. 7 Cilt. b.y.: Dâru'l-Vefâ, 1420/2000.
- İbn Kudâme, Ahmed b. Muhammed. *el-Muğnî*. thk. Abdullah b. Abdilmuhsin et-Türkî. 15 Cilt. Riyad: Dâru Âlemi'l-Kütüb, 3. Basım, 1417/1997.
- İbn Nuceym, Zeynüddîn b. İbrahim. *el-Bahrü'r-râik şerhu Kenzi'd-dekâik*. 8 Cilt. b.y.: Matba'atü'l-İlmiyye, 1417/1997.
- İbn Manzûr, Muhammed b. Mükerrerem. *Lisânü'l-Arab*. nşr. Abdullah Ali el-Kebîr. 6 Cilt. Kahire: Dâru'l-Maârif, t.s.
- İbn Rüşd, Ahmed b. Muhammed. *Bidâyetü'l-müctehid ve nihâyetü'l-muktesid*. thk. Ali Muhammed Muavved. Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1427/2007.
- "İsâ", *el-Mevsuatu'l-fikhiyye*. 7/205-219. Kuveyt: Vizâretü'l-Evkaf ve's-Şuûni'l-İslâmiyye, 1407/1986.
- İstanbul Mahkemesi 18 Numaralı Sicil (H.1086-1087/M.1675-1676)*. haz. Salih Kahrıman-Fuat Recep-Sabri Atay-Hüseyin Kılıç-Yılmaz Karaca-Rasim Erol. İstanbul: İSAM Yayınları, 2010. <http://www.kadısicilleri.org/index.php>
- Karaoğlan, Arslan. "İhtiyaçlar Hiyerarşisini ve İktisadın Bireyini Kur'ânın Bazı Âyetleri Üzerinden Değerlendirme". *Abant İzzet Baysal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/8 (2020), 202-233.
- Kâsânî, Ebû Bekir b. Mesûd. *Bedâi'u's-sanâi' fi tertîbi's-şerâi'*. 7 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 2. Basım 1407/1986.
- Kaya, Süleyman, "Sak", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 35/586-587. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2008.
- Koşum, Adnan. "Osmanlı Örfi Hukukunun İslâm Hukukundaki Temelleri". *SÜİFD* 12/17 (2006), 146-160.
- Köse, Saffet. *İslâm Hukukuna Giriş*. İstanbul: Hikmetevi Yayınları, 2013.
- Kudûrî, Ahmed b. Cafer. *el-Muhtasar*. thk. Kamil Muhammed Uveyda. Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1417/1997.

- "Mefkûd", *el-Mevsuatu'l-fikhiyye*. 38/267-280. Kuveyt: Vizâretü'l-Evkaf ve's-Şuûni'l-İslâmiyye, 1419/1998.
- Merdâvî, Süleymân b. Ahmed. *el-İnsâf fî m arifeti'r-râcih mine'l-hilâf alâ mezhebi'l-İmâmi'l-mübeccel Ahmed b. Hanbel*. thk. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türkî. 32 Cilt. b.y.: Matba'atü Hecc, 1416/1996.
- Merğînânî, Burhânüddîn b. Abdilcelil. *el-Hidâye şerhu Bidâyeti'l-mübtedâ*. thk. Muhammed Adnan Derviş. 2 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Erkâm, t.s.
- Müzenî, İbrâhim İsmâil b. Yahya b. İsmâil, *el-Hâvi'l-Kebîr*. thk. Ali Muhammed Muavved. 18 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1414/1994.
- "Nafaka", *el-Mevsuatu'l-fikhiyye*. 41/34-100. Kuveyt: Vizâretü'l-Evkaf ve's-Şuûni'l-İslâmiyye, 1422/2002.
- Onur, Mehmet. *İslâm Hukukunda Ehliyet Arızaları ve Sefeh*. İstanbul: Kitâbî Yayınları, 2019.
- Remlî, Ahmed b. Hamza. *Nihâyetü'l-muhtâc ilâ şerhi'l-Minhâc*. 8 Cilt. Beyrut: Dâru'l -Kütübü'l-İlmiyye, 1422/2002.
- Rumeli *Sadârati Mahkemesi 56 Numaralı Sicil (H. 1042-1043/ M. 1633)*. haz. Fuat Recep-Sabri Atay. İstanbul: İSAM Yayınları, 2011. <http://www.kadisicilleri.org/index.php>
- Sahnûn, Abdüsselâm b. Said. *el-Müdevvenetü'l-kübrâ*. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1413/1994.
- Serahsî, Muhammed b. Ahmed. *el-Mebsût*. 31 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Marife, t.s.
- Serahsî, Muhammed b. Ahmed. *Usûlü's-Serahsî*. thk. Ebu'l-Vefâ el-Afgânî. 2 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1412/1993.
- Simâvî, Bedreddin. *Câmiü'l-Fusûleyn*. Ankara: Milli Kütüphane, Rağıp Paşa, 463/593, 1a-440b.
- Şeyhülislâm Çatalcalı Ali Efendi. *Fetâvâ-yı Ali Efendi*. Ankara: TBMM Kütüphanesi, 1927/841, 1a-283a.
- Şeyhülislâm Ebussûd Efendi. *Ma'rûzât*. haz. Pehlül Düzenli. İstanbul: Klasik Yayınları, 2013.
- Şeyhülislâm Feyzullah Efendi, *Fetâvâ-yı Feyziye*, haz. Süleyman Kaya. İstanbul: Klasik Yayınları, 2009.

- Şeyhülislâm Minkârîzâde Yahya Efendi. *Fetâvâ-yı Yahya Efendi*. Londra: British Museum, 135, 1a-378b.
- Şeyhülislâm Minkârîzâde Yahya Efendi, *Fetâvâ-yı Yahya Efendi*. İstanbul: Köprülü Kütüphanesi, Ahmed Paşa, 2, 1a-128b.
- Şîrâzî, Ali b. Yusuf. *el-Mühezzeb fî fıkhi'l-İmam eş-Şafîi*. 3 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1416/1995.
- Şîrbînî, Muhammed b. Ahmed. *Muğni'l-Muhtâc ilâ ma'rifeti meânî elfâzi'l-Minhâc*. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Marife, 1418/1997.
- Topçuoğlu, Ali Aslan. *İslâm Hukukunda Mefkûd ve Hükümleri*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1998.
- Topçuoğlu, Ali Aslan. "İslâm Hukukunda Gâibin/Kayıp Kişinin Hükmen Ölü Sayılmasına Kadarki Süreçte Mallarının Yönetimi". *Dini Araştırmalar* 7/19 (2004), 297-309.
- "Urûd", *el-Mevsuatu'l-fıkhiyye*. 30/66-67. Kuveyt: Vizâretü'l-Evkaf ve's-Şuûni'l-İslâmiyye, 1415/1994.
- Uzun, Celalettin. *H.1048-1049/M.1638-1639 Tarihli Harput Şer'iyye Sicili (Transkripsiyon ve Değerlendirilme)*. Elazığ: Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2011.
- Ünalın, Abdülkerim. "İslâm Hukukunda Gâibin/Mefkûdun Evlilik ve Miras Durumu". *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3/1 (2001), 111-148.
- Yaman, Ahmet. *İslâm Aile Hukuku*. Konya: Yediveren Yayıncılık, 4. Basım, 2002.
- Zebîdî, Ebu Bekir b. Ali. *el-Cevheretü'n-Neyyira şerhu Muhtasari'l-Kudûrî*. b.y.: y.y., t.s.
- Zeydan, Abdülkerim. *el-Vecîz fî Usûli'l-fikh*. Beyrut: Müessesetü Kurtuba, 1407/1987.
- Zeyla'î, Ali b. Mihcen. *Tebyînü'l-hakâik şerhu Kenzi'd-dekâik*. 6 Cilt. Bulak: Matba'atü'l-Kübrâ el-Emîriyye, 1313/1896.

Alimony Provisions of the Mefkûd Person in Islamic Law (Ottoman Practice Between 1550-1910)

Asst. Prof., Mehmet KOÇ

Extended Summary

In Islamic law, a person who is lost and unknown whereabouts and who has no information about whether he is dead or alive is called mefkûd. Fiqh provisions related to mefkûd are handled with a dual distinction as acquired rights and rights to be acquired. There are different opinions among sects about the reasons for the death decision regarding mefkûd, the age at which he will die, and whether his wife's marriage will continue or not.

There are also differences of opinion among the sects on issues related to the alimony obligation of the mefkûd. There is a disagreement among the sects as to what kind of property the alimony should be paid to the wife, parent, and children of the mefkûd. According to Hanafis, their alimony is covered from their other goods, excluding movable or immovable goods, which are within the scope of commercial goods that don't have the risk of being damaged or destroyed. According to other sects, their alimony is met from all kinds of property of the mefkûd. As for the alimony of their relatives such as an uncle, aunt, and nephew, three sects other than Hanbalis are of the opinion that their alimony cannot be provided from the properties of the mefkûd.

In this study, the issues related to the alimony obligations will be discussed in Ottoman practice. In this study, the Ottoman period fatwas and court decisions will be used as data sources. It is accepted that Islamic law was applied in the Ottoman Period and in this context, the Hanafi sect was adopted as the official sect. The aim of the study will be to determine whether the provisions related to the responsibility of alimony to the mefkûd's wife, parents, children, and relatives of the deceased in Ottoman Law are in accordance with the views of the Hanafi sect.

In Islamic law, it is possible to discuss issues of alimony responsibility in general under two headings. Firstly, it is the issue of which relatives are liable for alimony and from which kind of property the alimony to be given to their relatives will be given. Hanafis, the mefkûd's wife, parents, and children are liable for alimony; They say that they are not liable for alimony against their relatives. Hanbalis, on the other hand, are of the opinion that the mefkûd is also liable for alimony against his relatives. Hanafis are of the opinion that if it is related to the goods to be given as alimony, the movable or immovable commercial goods that are not likely to be destroyed or damaged cannot be sold and spent on the needs of the relevant alimony creditors. Other sects say that such goods can also be sold and spent on the needs of the relevant alimony creditors. The second issue related to the alimony responsibility of the mefkûd is whether it is possible to borrow on behalf of the mefkûd when there is no property to be given as alimony.

In most of the Ottoman legal history, the views of Hanafis were applied to the provisions of the mefkûd on alimony. However, in two cases, the official denomination was taken into account in some periods.

The first situation, which is contrary to the classical approach of the official Hanafi sect, is the Hanafi sect's view that "there is no obligation to pay alimony to the relatives of mefkûd" was not implemented in Ottoman courts for a very short period of time. In a record in the Nevşehir Court dated 1910, returning from the Hanafis opinion mentioned, based on the view of the Hanbalis that "if the judge gives permission to borrow for the alimony of his

relatives, the relatives around the poor can borrow on behalf of the other rich relatives for his own alimony”, and based on the opinion of the Hanbalis, alimony of the relatives of the neighborhood is ruled.

The second situation is that the views of other sects, which allow commercial goods that are not likely to be destroyed or damaged, to be sold and spent on the needs of the relevant alimony creditors, are reflected in both fatwas and court decisions. As Ali Haydar Efendi mentioned in his Mefkûd Treatise, the views of other sects on this issue were applied in the courts in the eighty years after Ebusssuud Efendi’s death, as indicated by the records in both Ebusssuud Efendi’s period and the Harput Court Books dated 1639 and Eyüb Court Books dated 1655. After 1655, the classical Hanafi view was reintroduced in the courts.

Mefkûd’s wife, parents, and children can borrow money on behalf of the mefkûd, according to Imam Züfer’s opinion. There are many examples that the relatives of the mefkûd mentioned in the Ottoman fatwas and court decisions borrowed on behalf of the mefkûd and covered their alimony.

As a result, considering both the fatwas in the fatwa journals and the examples reflected in the court records, it can be said that the provisions related to the alimony responsibility toward the wife, parents, children, and relatives of the deceased are in accordance with the views of the Hanafi sect, except for certain periods.

Keywords: Islamic Law, Ottoman Law, Mefkûd, Alimony, Court.